

УДК 351/330.332

Федоров Гліб Омелянович, аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Харків

Федоров Глеб Емельянович, аспирант кафедры регионального развития и местного самоуправления Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, г. Харьков

Fedorov G.E., graduate student of regional development and local self-government department of Kharkiv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration, the President of Ukraine, Kharkiv

Поштова адреса: пр-кт Московський, 75, м. Харків, 61001

e-mail: fgleb76@gmail.com

Контактний телефон: (099) 299-50-00

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

METHODOLOGY OF EVALUATION OF INVESTMENT ATTRACTION: REGIONAL ASPECTS

У статті розглянуто основні аспекти інвестиційної привабливості регіонів, проведено аналіз поняття «інвестиційна привабливість», визначено основні ознаки інвестиційної привабливості, досліджено наукові підходи оцінки інвестиційної привабливості регіону, проведено аналіз оцінки інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність, державне регулювання, інвестиційна привабливість.

В статье рассмотрены основные аспекты инвестиционной привлекательности регионов, проведен анализ понятия «инвестиционная привлекательность», определены основные признаки инвестиционной привлекательности, исследованы научные подходы оценки инвестиционной привлекательности региона, проведен анализ оценки инвестиционного климата.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная деятельность, государственное регулирование, инвестиционная привлекательность.

The article considers the main aspects of investment attractiveness of the regions, analyzes the concept of "investment attractiveness", defines the main features of investment attractiveness, investigates the scientific approaches to assess the investment attractiveness of the region, analyzes the investment climate assessment.

Key words: investment, investment climate, investment activity, state regulation, investment attractiveness.

Постановка проблеми. В умовах становлення, реформування та розвитку вітчизняної економіки особливої актуальності набуває питання залучення інвестицій до нашої держави,

підвищення рівня якості управління інвестиційною діяльністю, формування регіональної політики, котра спрямована на підвищення рівня інвестиційної привабливості територій. Для України роль інвестицій постійно зростає, тому що інвестиції є фундаментом стабільного економічного розвитку, що дозволяє зменшити розрив ключових макроекономічних показників між Україною та розвиненими світовими державами. Рівень якості життя суспільства та інші важливі показники розвитку сучасного суспільства в певній мірі залежать від темпів економічного зростання держави, тобто від інвестицій. Оцінка інвестиційної привабливості держави або регіону є важливим моментом для іноземного інвестора під час прийняття важливих управлінських рішень. Нажаль сьогодні в Україні інвестиційна діяльність з огляду на військові ризики на сході країни зазнала певної деградації. То ж сьогодні стан інвестиційної привабливості як всієї України так і окремих її регіонів є досить складним в наслідок як світової фінансової кризи, так і внутрішніх військових ризиків а також дефіциту інвестиційних ресурсів та можливостей бюджетів усіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання методології оцінки інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату постійно перебувають у полі зору вітчизняних дослідників, зокрема таких, як О. Дачій, О. Дорошенко, М. Латинін, А. Мерзляк, А. Пересада, М. Чумаченко та ін.

Сьогодні існує чимало різних методик оцінки інвестиційної привабливості економіки, що розглядають переважно окремі її рівні. Найбільшу увагу зазначеним питанням приділено у роботах О. М. Асаули [2], І. О. Бланка [3], А.Гайдуцького [4], В. В. Гомольської [5], К. В. Гурової [7], Ю.Іванова [11], С.Козьменка [14], І.Кредита [15], О.Носової [16], Д. М. Стеценка [23], І. В. Хмарської [26] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Але, з огляду на існуючі методичні підходи оцінювання інвестиційної привабливості, можна стверджувати, що вони не враховують повною мірою особливості різних рівнів економіки, мало узгоджені між собою, мають різний

методологічний підхід і тому не можуть використовуватися для комплексної оцінки. Разом із тим, аналіз вищенаведених джерел вказує на те, що певний перелік питань, пов'язаних з оцінкою інвестиційної привабливості регіонів, вивченням факторів та резервів її підвищення, їх прогнозуванням, залишаються невирішеними. Тому існує потреба в подальших наукових дослідженнях у зазначеному напрямку.

Мета статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні підходів та методів інвестиційної привабливості на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою вивчення інвестиційної привабливості регіону є визначення ключових факторів, що детермінують її рівень. В межах нашого короткого дослідження, доречним буде спершу надати визначення поняттю «інвестиційна привабливість регіону». В науковій літературі не має єдиного загальновизнаного визначення даного поняття. Науковці з різних сторін підходять до формулювання дефініції «інвестиційна привабливість». Варто навести основні з них:

Перша дефініція визначає інвестиційну привабливість – в якості надійного та своєчасного досягнення цілей інвестора на ґрунті економічних результатів діяльності виробництва, у яке здійснюються інвестиції. Інвестиційна привабливість визначається комплексом різноманітних чинників, перелік і вплив яких можуть розрізнятися і змінюватися залежно як від складу інвесторів, що переслідують різні цілі, так і від виробничо-технічних особливостей виробництва, що інвестується [23].

Друга дефініція визначає інвестиційну привабливість – як певну сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки [18].

Третя дефініція визначає інвестиційну привабливість як – становище регіону в той чи інший момент часу, тенденції його розвитку, що відображаються в інвестиційній активності [2].

Четверта дефініція визначає інвестиційну привабливість регіону в якості – відповідності регіону основним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості та ліквідності інвестицій [20].

П'ята дефініція визначає інвестиційну привабливість в якості – відповідної системи або поєднання різних об'єктивних ознак, засобів, можливостей, що обумовлюють в сукупності потенційний платоспроможний попит на інвестиції в даній країні, регіоні, галузі [21].

Шоста дефініція визначає інвестиційну привабливість регіонів – як інтегральну характеристика окремих регіонів країни з позицій ефективності здійснення в них інвестиційної діяльності [10].

Сьома дефініція визначає інвестиційну привабливість регіонів в якості – інтегральної характеристики окремих регіонів країни з позиції інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів, які істотно впливають на формування дохідності інвестицій та інвестиційних ризиків. Інвестиційна привабливість окремих регіонів оцінюється під час розробки інвестиційної стратегії компанії і регіональної диверсифікації її інвестиційного портфеля [24].

Численні трактування у визначенні інвестиційної привабливості, мають відповідні загальні ознаки. Отже, варто визначити інтегральний показник інвестиційної привабливості в якості:

- доцільності фінансування;
- рівня задоволення інтересів та вимог інвестора;
- перспектив розвитку та фінансово-майнового стану відповідного регіону;
- сукупності суб'єктивних та об'єктивних умов.

Існують різні методи та підходи оцінки інвестиційної привабливості регіону. Існуючі методики можна поділити згідно двох класифікаційних ознак: методів обробки даних та відповідної системи показників.

Так згідно методів обробки даних існує два основних підходи – описовий та рейтинговий.

Описовий підхід полягає в описі абсолютних показників, структури та динаміки показників розвитку регіону. Експерт самостійно обирає найбільш значущі показники та формує на їх основі висновки щодо інвестиційного клімату в регіоні. Переважно такий аналіз базується на дослідженні соціально-економічного розвитку регіону [17, с. 293].

Рейтинговий підхід ґрунтується на опитуванні відповідних суб'єктів економічної діяльності регіону, під час якого визначають відповідні напрям впливу та ступінь впливовості певних факторів. Зазначені опитування підлягають угруповуванню, і потім за інтегральним показником формується загальний рейтинг регіону. Зазначена методика широко розповсюджена на практиці у провідних світових аналітичних та консалтингових агенцій.

Серед усіх підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіону саме рейтинговий метод набув найбільшої популярності завдяки простоті використання та забезпеченню задоволення інформаційних потреб різних суб'єктів інвестиційного та суспільно-економічного процесу.

При використанні описового підходу оцінка може надавати відповідні змістовні результати, проте це вже перебуває в залежності від кваліфікації того аналітика, котрий проводить відповідний аналіз. Але зазначена методика потребує від автора збору великого обсягу інформації із різноманітних аспектів їх ранжування та діяльності за рівнем впливу на інвестиційну привабливість. Тут варто зауважити, що отримані під час застосування описового підходу результати, є досить складними для подальшого аналізу.

Рейтинговий підхід дає більш наочний результат, а процес оцінки є не таким громіздким, як у першому підході. Результат подається у вигляді інтегрального показника інвестиційної привабливості регіону, який лише показує місце регіону серед інших і не вказує напрямів інвестування на цій території, тобто галузі пріоритетного фінансування [8, с. 543].

Як відзначалось раніше, інвестиційна привабливість регіону визначається сукупністю чинників. Ці чинники інвестиційних рішень за критерієм незмінності або змінності у часі можна поділити на дві великі групи, такі як «жорсткі» і «м'які» фактори [19, с. 256].

Тут варто зауважити, що рівень активності інвестиційної діяльності часто пов'язують з поняттям «інвестиційного клімату» держави і її територіальних громад. Оцінка інвестиційного клімату виступає в якості ринкового інструменту оптимізації потоку капіталовкладень.

Економічний термін «інвестиційний клімат» дозволяє визначити ту систему орієнтирів, у межах якої відбувається процес інвестування, і на основі цього намітити напрями ефективного використання інвестицій. Він включає стан економіки, соціально-економічну стабільність, рівень розвитку законодавчої бази, рівень розвитку інвестиційної інфраструктури, рівень розвитку продуктивних сил, валютну і фіскальну політику, стан фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, інвестиційну активність населення, статус іноземного інвестора та інші фактори [12, с. 72]. Як у наукових колах, так і серед підприємців існує багато версій визначення поняття «інвестиційний клімат». Так, переважна більшість економістів трактує інвестиційний клімат як сукупність соціальних, природних, економічних, політичних або інших передумов, які характеризують доцільність інвестування в ту чи іншу діючу господарчу систему і погоджується з тим, що це – комплексне економіко-політичне явище, що формується під впливом значної кількості чинників [1, с. 48]. Такі фактори, як правило, піддаються адекватній кількісній оцінці, і відтак – і порівняльному

аналізу, який дозволяє ідентифікувати рівень інвестиційної привабливості певного регіону на фоні інших регіонів держави [22, с. 17].

Необхідною та важливою передумовою у формуванні сприятливого інвестиційного клімату виступає інвестиційна привабливість регіону. Наразі існує велика кількість підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Індикатори інвестиційної привабливості є дуже різноманітними. Проте слід зауважити, що у світовій практиці подібні розробки набули значного поширення, над цими проблемами працюють спеціалізовані наукові центри. В Україні, як уже зазначалось, відсутня аналогічна загальновизнана методика для оцінки інвестиційної привабливості регіонів.

Відсутність суттєвого покращення інвестиційного клімату змушує іноземних інвесторів утримуватися від входження на український ринок. Погіршення ситуації на світовому ринку робить іноземних інвесторів більш неохочими до ризику, концентруючи їх увагу на якості інвестиційного клімату країни-реципієнта. Хоча високий ступінь відкритості української економіки разом із макроекономічною стабілізацією та прогнозованим урядом ростом реального ВВП на 6% створюють для потенційних інвесторів привабливу картину України, саме якість багатьох складових інвестиційного клімату відіграють вирішальну роль у залученні іноземних інвестицій [13, с. 41].

Аналіз і використання накопиченого досвіду у сфері розробки методик оцінки інвестиційного клімату є дуже важливим. В основі практично усіх західних методик лежить використання різних методів оцінки інвестиційних ризиків. Поняття «ризик іноземних інвестицій» в економічну теорію ввів Б. Олін, який обґрунтував розподіл інвестицій на «безпечні» і «ризикові» [25, с. 208]. До найбільш розповсюджених методів оцінки ризику відносять: інспекційні поїздки експертів, метод розвідки, кількісні методи.

Наприклад, за даними Б. Губського, лондонський фінансовий журнал «Euromoney» розраховує інтегральний показник надійності, що вимірюється по стобальній шкалі [6, с. 618]. У США регулярно публікуються індекси, що характеризують рейтинг штатів за

різними критеріями (політичним, економічним, соціальним, екологічним). Рейтинги інвестиційної привабливості регіонів активно розробляють спеціальні наукові центри типу «The Wall Street Journal», «Financial Times», «Investor's Daily».

Найбільш відомими системами оцінок інвестиційного клімату є рейтинги Institutional Investor, Euromoney Institutional Investor, Business Environment Risk Index (BERI). Ці рейтинги – насамперед оцінка кредитоспроможності країни.

Американська дослідницька організація «Economist Group» оцінює рівень інвестиційної привабливості країни щодо інвестиційного ризику. При цьому були враховані чотири основних фактори: структура політичної влади, економічна політика, розмір зовнішнього боргу і ситуація в банківській системі країни.

Інститут реформ для визначення інвестиційної привабливості України використовує методику визначення стандартизованих значень (балів) кожного з показників по регіонах [9, с. 24].

Кожний із зазначених підходів має свої переваги та недоліки. Природно, що в наслідок економічного зростання України велика кількість методик та підходів визначення інвестиційної привабливості держави та регіону будуть доповнюватися та конкретизуватися відповідними показниками, котрі характеризують інвестиційний потенціал та інвестиційний клімат регіонів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, у сучасних умовах можна спостерігати фактичну відсутність методик, визначення на основі нормативно-правових, соціальних та економічних оцінок ефективних напрямів розвитку регіонів, стимулювання їх концентрації та спеціалізації, здійснення перспективної реорганізації виробничих потужностей. За умов відсутності зазначених розробок ставиться під сумнів мета та актуальність подальшого дослідження техніко-економічного обґрунтування ефективності розвитку регіонів, які досліджуються, їх інвестиційної привабливості, реальної можливості залучення кредитних ресурсів і, в першу

чергу, іноземних кредитів. Можна зробити висновок, що зарубіжні системи оцінки інвестиційного клімату мають загальні переваги, які полягають у тому, що всі вони виступають в якості відповідного орієнтиру для іноземних фінансових організацій. Серед недоліків варто виділити наявність суб'єктивізму та відсутність належного рівня конкретності, а також слабкий рівень галузевої спеціалізації. Зазначені недоліки мають місце через те, що системи спрямовані здебільшого на орієнтацію інвестора під час початкової стадії інвестиційної діяльності.

Потреба в оцінці інвестиційного клімату на рівні регіонів і її облік при проведенні рейтингу держави в цілому необхідні, особливо в умовах самостійності територій. То ж в подальших розвідках стає актуальним проведення аналізу сутності інвестиційного процесу в сучасній економіці і його залежності від базових характеристик соціально-економічної системи регіону, а також аналізу статистичного взаємозв'язку відібраних показників з показником фактичної інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел:

1. Агеенко А.А. Методологические подходы к оценке инвестиционной привлекательности отраслей экономики региона и отдельных хозяйствующих субъектов // Вопросы статистики. – 2003. – № 6. – С. 48
2. Асаул А. М. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов // Региональная экономика. – 2004. – № 2. – С. 53–62.
3. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / И. А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с
4. Гайдучький А.П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 4. – С. 119–129.
5. Гомольська В. В. Організаційно-економічні аспекти поліпшення інвестиційного клімату регіону // Регіональна економіка. – 2003. – № 3. – С. 62–70.

6. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Губський Б. В. – К. : Наукова думка, 1998. – 389 с.
7. Гурова К. Д. Экономическая реформа (некоторые аспекты реализации) / К. Д. Гурова. – Харьков : Фолио, 2000. – 388 с.
8. Дудчик О.Ю., Пашикян І.С., Соловйова А.Г. Інвестиційна привабливість України / О.Ю. Дудчик, І.С. Пашикян, А.Г. Соловйова // Економіка і суспільство, 2013.– № 2 .– С. 541–548.
9. Єпіфанов А. О. Бюджет і фінансова політика України : [навч. посіб.] / Єпіфанов А. О., Сало І. В., Дяконова І. І. – К. : Наук. думка, 1997. – 302 с.
10. Захожай В. Статистика інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / В. Захожай, М. Кіт // Персонал. – 2007. – № 8. – С. 10–17. – URL : <http://personal.in.ua/article.php?ida=548>.
11. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночной экономики. – Харьков: ХГЭУ, 1997. – 246 с.
12. Іващук І.О. Мотиваційні фактори формування інвестиційного клімату регіону // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 72–77.
13. Інвестиційна політика в Україні : монографія / Данилишин Б. М., Корецький М. Х., Даций О. І. // НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – Донецьк : Юго-Восток, 2006. – 290 с.
14. Козьменко С., Васильєва Т., Леонов С. Багаторівнева система прийняття інвестиційних рішень // Економіст. – 2001. – № 6. – С. 52–57.
15. Кредит І. Методологічні підходи до визначення ефективності регіональних інвестиційних проектів і програм // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 3. – С. 28–30.
16. Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи // Економіка та прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 119–137.

17. Оніщенко І.О. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи їх вирішення / І.О. Оніщенко // Траектория науки. Электронный научный журнал, 2016. – № 3(8).– С. 289–295.
18. Петкова Л. Муніципальні інвестиції та кредити / Петкова Л., Проскурін В. – К.: [б.в.], 2006. – 158 с.
19. Погорєлова Т.В., Микитишина Г.Ю. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України за допомогою статистичних методів / Т.В. Погорєлова, Г.Ю. Микитишина // Вісник соціально-економічних досліджень, 2014 рік, випуск 2(53).– С. 251–258.
20. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку. Наказ Держкомстату України № 114 від 15.04.2003 р. [Електронний ресурс]. – URL : http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm
21. Семина Л. А. Инвестиционная привлекательность: теоретический аспект. [Електронний ресурс] / Л. А. Семина // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 14 (195). Экономика. Вып. 27. – С. 17–19. – URL : <http://www.lib.csu.ru/vch/195/002.pdf>.
22. Солдатенков В.В., Федоренко С.В. Аналіз інвестиційного клімату України // Економіка та держава. – 2005. – № 5. – С. 17–20.
23. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : [навч. посіб.] ; 2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вікар, 2002. – 374 с.
24. Страховий та інвестиційний менеджмент [Електронний ресурс] / [Федоренко В. Г., Захожай В. Б., Чувардинський В. Г. та ін.] – К. : МАУП, 2002. – 344 с. – URL : <http://fingal.com.ua/content/view/1167/87/>
25. Федоренко В. Г. Економічні та організаційно–правові аспекти іноземних інвестицій в Україні : [монографія] / В. Г. Федоренко, Т. О. Проценко, В. В. Солдатенко, Д. В. Степанов. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 398 с.

26. Хмарська І. В. Проблеми формування та оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України // Регіональна економіка. – 2003. – № 3. – С. 138–146.